

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1899.

4. **Matija Kračmanov-Valjavec: Poezije.** Izdala Slovenska Matica. Uredil Fr. Levec. V Ljubljani. Tiskali J. Blasnika nasl. XXXVIII. + 302. Cena 2 K. — Dobili smo pesmi znamenitega moža, čigar pesmi so pred leti radi brali, a je bil poslednji čas skoro pozabljen, izvzemši njegove pesmi po raznih cvetnikih in berilih. Izbral jih je g. Fr. Levec, a ne vseh. Prav je storil; lahko bi bil tu in tam še katero brez škode odslovil. Pesmi so nastale v raznih dobah življenja, pod različnimi vplivi, v času, ko je bil še naš jezik v povojih: zato so tudi različne vrednosti. Želeli bi, da bi bil gospod urednik zbirko razdelil v tri dele: lirske, epske in dramatične pesmi.

Glavna sodba o vseh pesmih bi bila ta-le: Dokler je Valjavec ostal na narodnih tleh, je izboren; a čim bolj se je oddaljeval pod vplivom nemških pesnikov od teh tal, tem bolj je voden, prazen, prozaič . . . Najboljše njegove lirske pesmi so one, ki jih je zapel po narodnih motivih. Predmeti so mu narava, domovina, izvoljenka . . . Iz umevnih vzrokov ni pel tolikokrat domoljubnih pesmij, kakor je bilo tedaj navadno. Med lirskimi se odlikujejo drobne pesmi (34), „Gorjé“ (41), na katero je pa še bolj nego Prešeren vplival Goethe, in „Danica“ (9). Zadnji trije soneti se lahko merijo s Prešernovimi, prvih pet pa je jako podobnih sonetom Koseskega.

„Sanje“ (128) so res bolj sanje v prvem delu; v drugem delu pa dovršeno in pristrčno opisujejo prvo ljubezen in domače „žegnanje“. V sanjah bi brez pesnikove škode lahko izostal verz (138): „za kar bi radi ga storili črnici“, namreč, da bi bilo življenje samo trpljenje. Ej, saj niso črnici tako hudi! V liriki nima dosti verskih motivov, a vere ne žali nikjer. — Bistvo njegove poezije je narodna epika. Tu je Valjavec doma, za epiko je bil rojen in vzgojen od svoje babice. Pristen Gorenjec sede za mizo med sosesčane ali kot „zgodovinar sede modro za katedro“ (87) in začenja v lepi narodovi govorici:

Pa ga ni drevesa
kakor naša lipa,
tam na sredi sela
gleda čez vse drevje.

Pa je ni mladenke
kakor hči županja,
ki kot solnce luno
vse dekličje mrači (69).

In basen za basnijo se vrsti, legenda za legendo. Da, med legendarnimi pesniki ima prvo mesto, in pesem od nebeške gloriije (65) je vzor narodne legende. To je pristna poezija, ki je privrela iz narodove, nepokvarjene duše.

In kot pravi ljudski filozof podaje na koncu primeren nauk, česar ne bi odpustili nobenemu modernemu pesniku, a Valjavcu se podá kakor amen v očenašu. To trdimo o legendah, a slabši je v basnih, dasi so po svoje dovršene. Že ti heksametri nas motijo. G. Levec jih sicer hvali, in naj bodo kakršni koli, a ta mera ni v duhu našega jezika. Ne vemo, kako manjjo so imeli pesniki, da so uklepali slovenski jezik v heksametre. Modern slovenski pesnik ne bi noben več pel v heksametrih. „Ovsenjak“ (76), „Pastir“ (94) in „Volk Rimljan“ (115) med drugimi bodo ohranili v našem slovstvu vedno svojo klasično veljavo in prvaštvo. Veliko vrednost ima tudi idila „Zorin in Strelina“ (150), kolikor stoji na narodnih tleh, slabjša je „Zora in Sonca“ (174). Romantika ni bila pravo polje za Gorenjca-Valjavca. Škoda, da ni gospod urednik dal kake izvirne dramatične pesmi. „Ifigeniji v Tavridi“ (226) se vidi, da jo je pesnik prevajal, ko je še vladal pri nas duh in jezik Koseskega. Sploh je mnogo koseskizmov v zbirki. Morda bi to ne škodilo nič zbirki, ko bi se bili iztrebili iz zbirke, ki je namenjena širšemu občinstvu. „Originalen“ je v primerah, n. pr. „trd, kakor zašit v sto bikovih kož“ (30). Morda bi naravoslovci oporekali, da bi imel lev parklje (116). Malo pesniški so izrazi: dečla, naklomba, obljum, čudoblodki, tolaž itd. In izbiral ni, ko je zapisal n. pr.: „zasadil svetli gled oči“ (31) in „zbujena vest jo nadrevi“ (70). To in še marsikaj bi se dalo zbirki očitati v tehniki, v diktaciji; a v obče ima toliko klenega zrna, toliko lepih idej, izvirnih mislij, da lahko častitamo Slovenski Matici, da je izdala to knjigo. *Fr. Kralj.*

5. **Beneška Slovenija.** Prirodnoznanški in zgodovinski spis. (15 podob.) Spisal S. Rutar, c. kr. gimnazijalni profesor. 8°. Str. 138. Cena 1 K 40 h. — Slovenska Matica nas je letos razveselila z lepo knjigo o beneški Sloveniji. Upam, da bo vrlo zanimalo ostale Slovence spoznati brate, ki se kakor predstraža vsega Slovanstva nahajajo pod italijansko krono. In skrajnji čas je, da jih spoznajo, ker morajo prej ali slej poginiti pod navalom laške narodnosti, ako se ne predrugačijo razmere. Spis je prišel iz spretnega peresa prof. Rutarja. Ta učeni in marljivi strokovnjak je večkrat potoval po beneški Sloveniji in jo proučil osebno; zato se moremo zanašati na njegove podatke in smatrati njegovo delo za najpopolnejše in najbolj kritično v tej vrsti.

Dasi se je že večkrat pisalo o tej mali deželici, vendar Rutarjeva naloga ni bila baš lahka. Dosedanji spisi so bili le nekaki kosi, površni in ne vsi kritični. Kar se tiče zgodov. virov, nahaja se sicer marsikaj po raznih arhivih (v Čedadu, v Vidmu, v Benetkah in drugodi), a najvažnejše listine so se poizgubile. Župnijski arhiv v Šempetru je pogorel v XVI. stoletju, torej ne hrani nič posebnega; druge važne stvari so se razpršile in pokončale vsled nemarnosti čedadskih oblastij.

Vendar se je Rutarju posrečilo spraviti vkup precej gradiva, tu in tam morda še preveč. Zemljepisni del je precej popoln in natančen; ne zdi se mi pa prav, da gospod pisatelj prestavlja po svoje laška krajevna imena, kjer ni dobil slovenskih, in da nekaterim drugim daje slovensko fizijognomijo brez pravega vzroka, n. pr. furlansko vas Carraria tolmači s Krvarijo, Artegna s Rtinom itd. V krajepisnem oddelku bi se bil lahko opustil opis Glemone (Humina) in Venzona (Vencona), ker ti dve mesteci nista važni za beneške Slovence.

Zgodovinski del je tudi široko osnovan in, kolikor se je dalo, dovršen. Začenja z zgodovino prebivavcev pred prihodom Slovencev. Zanimivo je drugo poglavje, v katerem pripoveduje po Pavlu Dijakonu, kako so Slovenci prišli v Italijo in kako so se borili z Longobardi. Manj važno je tretje, v katerem mnogo pripoveduje o raznih gradih, ki so se nahajali po gorskih obronkih večinoma na periferiji slovenske zemlje. Ti podatki sploh bolj spadajo k zgodovini splošne Furlanije, nego k opisu beneške Slovenije. Najbolj zanimivo je četrto poglavje, kjer obdeluje slovenske razmere pod beneško republiko. Podatke o novejši dobi zaključuje z navajanjem nekaterih odličnih lokalnih mož, katerim bi bil lahko dostavil še kako drugo ime. Ko Slovenci navaja tudi svetovnoznanega etika Stelinia, a težko da bo; slavni mož je rojen v Čedadu. Primek Štelin se sicer nahaja v slovenski župniji sv. Lenarta, a krstni zapisnik Stelinija se dobi v Čedadu.

Knjigo diči petnajst slik. Pisatelj je v tem oziru porabil, kar je bilo mogoče; krivda ni njegova, če so izostali nekateri prav slikoviti in zanimivi kraji.

Z veseljem bi bil pozdravil čitatelj mimo slik in krajevnega imenika tudi mal zemljevid beneške Slovenije; za silo bi bila dobro došla vsaj ona, katero je podal svojim čitateljem praški „Slovanský Přehled“. Popravkov na koncu knjige je preveč; to znači, da se je knjiga prehitro dala v tisk. Na strani 66. v zadnji vrsti gospod pisatelj očito zamenja kazulo s „superpelliceumom“, drugače bi bila njegova trditev nezmisljena. Sploh o duhovnikih in o njihovi kulturi ima pretirane in zastarele pojme. Sedanji duhovniki so dobro vzgojeni in vestno in dostojno opravljajo svojo službo; nekateri so celo prava čast svoje deželice.

Na str. 71. pred poslednjim odstavkom je nekaj izostalo, kar gotovo moti čitatelja, da ne dobi pravega pojma. Pisatelj govori o domačem rokodelstvu, a takoj sledi kos odstavka o onih, ki gredó s trebuhom za kruhom po svetu, namreč o krošnjarijih. To je pretrgan citat iz „Dom in sveta“. Treba je razumeti tako, da mimo onih, ki ostajajo pri delu doma, so nekateri, ki gredó po svetu. Tem se je v prejšnjih časih godilo bolje nego sedaj.

No, vkljub tem in nekaterim drugim nedostatom si je pisatelj pridobil lepe zasluge s svojo knjigo. Popolnosti v nekaterih stvareh, posebno v zgodovinskem delu, ne smemo zahtevati od njega iz prej navedenih vzrokov, ker namreč manjka virov. Knjiga je vse hvale vredna in jo z lahkim srcem priporočamo Slovincem.

Iv. Trinko.

Mladeniški cvet. Dijaški molitvenik. (Flos juvenilis. Libellus precum in usum studiosae juventutis.) V Ljubljani, 1900. Natisnila Katol. Tiskarna. 12°. Str. 363. Cena 2 K 20 h. — Ta latinsko-slovenski molitvenik je sestavil mladinski prijatelj za gimnazijce in v njem zbral vse molitve, pobožnosti in nauke, ki so važni in rabni za dijaka. Knjigo prav živo priporočamo.

Ruska književnost.

V knjigarni M. O. Volfa v Petrogradu izide v teku l. 1900. drugi natisek popolnega *Sobranija sočinienij A. F. Pisemskega* v 24. zvezkih, ki obsegajo nad 7000 strani teksta, večinoma romanov. Naročnina je brez poštnine 18 rubljev.

V tej zalogi izidejo tekom letošnjega leta tudi zbrani spisi *Polnoje sobranije sočinienij P. I. Meljnikova* (Andreja Pečerskega) v 14 zvezkih, ki obsegajo nad 5000 strani. Naročnina je brez poštnine 14 rubljev.

Tu je moči dobiti *Polnoje sobranje sočinienij M. N. Zagoskina* v desetih zvezkih za 16 rubljev. Zagoskin je napisal lepo število zgodovinskih romanov, ki pa so Slovincem še skoro povsem neznan. — Dalje se tam dobi *Tolkovy slovar živago velikorusskago jazyka Vladimira Dalja*, drugi natis v štirih zvezkih za 25 rubljev, *Polnoje sobranije basen Krylova* s slikami (cena 75 kopejk) ter *V put dorogu*, roman v šestih knjigah P. D. Borykina; cena 3 rublje 75 kop.

N. V. Smirnov je izdal v Kazanju: *Očerk kulturnoj istoriji južnih slavjan*, prvi snopič. Razvoj materijelne kulture. Kazanj 1900. Cena jeden rubelj.

N. V. Šapošnikov je izdal v Petrogradu delo *Heraldica*. Zgodovinski zbornik, I. zv. Cena dva rublja.

P. N. Krasnov je napisal in izdal delo: *Kozaki v Abissiniji*. Dnevnik načelnika spremstva ruske